

Tema 16: Universitet og videnskab

Spor i dag: Universitet og videnskab

I dag prioriteres natur- og sundhedsvidenskab som de vigtigste fagområder på universitetet. Her beskæftiger man sig med ny viden om natur, teknologi og sundhed, som umiddelbart kan anvendes til gavn for samfundet og dets borgere. På reformationstiden var det derimod teologi, som var det dominerende fag, og som blev anset for at have størst praktisk betydning. De fag, som i dag hører ind under natur- og sundhedsvidenskab, blev den gang forstået i sammenhæng med teologien.

Luther og de reformatoriske ideer: Universitet og videnskab

Reformatorerne fik stor betydning for forståelsen af universitetsstudier og dermed også for videnskabsbegrebet. I samarbejde med Melanchthon gennemførte Luther tidligt en reform af universitetet i Wittenberg efter humanistisk forbillede. Hovedpointen var at lade gedigne kildestudier på originalsprog danne udgangspunkt for de lærde studier. For Melanchthon var organiseringen af universitetet og de forskellige studier styret af et overordnet nytteprincip. Alt skulle komme kirken og samfundet til gode. Særligt historiestudiet blev vigtigt, for den faktiske historie var med til at vise den plan, som Gud havde med verden.

Reformatorerne ændrede på tilgangen til stoffet: På det nye universitet skulle man ikke længere underlægge sig kirkens fortolkningstradition, sådan som det havde været skik i middelalderen. Man skulle i stedet – med grundige sprogstudier i bagagen – selv læse og fortolke kilderne. Det humanistiske princip om at gå til kilderne (”ad fontes”) fik på den måde betydning for reformationen. Forestillingen om ”det almindelige præstedømme” rummede tanken om den enkeltes evner til at læse og forstå. Denne tanke dannede baggrund for reformationens videreudvikling af den humanistiske tilgang.

På den baggrund kan man sige, at reformationen var med til at lægge kimen til den befrielse af videnskabelige undersøgelser, som med tiden er blevet et kendetegn for moderne videnskabelig forskning. Det varede dog flere århundreder, før en fuldstændig løsrivelse fra bestemte fortolkninger og autoritær styring af studierne var en realitet.

Først i slutningen af 1700-tallet og i løbet af 1800-tallet, efter oplysningstidens kritiske tilgang, dannedes universiteter med den struktur, der kendes i dag. Det var også på dette tidspunkt, at de moderne faglige discipliner inden for humaniora, naturvidenskab og samfundsvidenskab blev gjort selvstændige. Indtil da var der overordnet set ét forberedende fakultet, hvor man kunne blive filosofisk bachelor, og så tre fakulteter for kandidatstudier, nemlig det teologiske (som oftest var langt det største), det juridiske og det medicinske.

Reformationen og det danske samfund: Universitet og videnskab

Både før og efter reformationen hang videnskab, universitet og religion tæt sammen. Der fandtes ingen viden, som var uafhængig af religion, fordi hele verdensopfattelsen var religiøs. Videnskabelige opdagelser og undersøgelser blev opfattet som en måde til at få detaljeret viden om Guds skaberværk, og det var derfor lige så vigtigt for naturvidenskabsmænd at tage udgangspunkt i Bibelen som at lave korrekte observationer. Som udgangspunkt forventede man, at Bibelen og undersøgelser af naturen bekræftede hinanden, og man kunne censurere eller direkte straffe videnskabsmænd, hvis deres observationer gik imod Bibelens ord.

Fra slutningen af 1500-tallet blev interessen for at observere naturen stærkere. Mere præcise eksperimenter og observationer gav læge- og naturvidenskaben øget autoritet. Astronomen Tycho Brahe er et godt eksempel. Han udviklede nye instrumenter og brugte dem til at lave bedre beskrivelser af kometer, planeter og stjerner. For Tycho Brahe var det en selvfølge, at den nye viden var international. Han publicerede straks sine resultater på latin og modtog gæster fra hele Europa i sit observatorium.

Københavns Universitet var Danmarks eneste universitet, oprettet 1479. I flere hundrede år var teologi det helt dominerende fag. Selv når man læste jura, medicin eller naturvidenskab, skete det inden for en religiøs forståelsesramme. Efter reformationen var der et stort behov for at uddanne præster til den lutherske kirke, og ville man være præst, gik man først på en af landets lærde latinskoler (eller blev undervist privat). Derefter blev studenten eksamineret ved universitetet. I løbet af 1600- og 1700-tallet blev det mere almindeligt at studere i længere tid. Nogle studerede også i udlandet.

Universitetet blev ledet af et konsistorium, som bestod af professorerne. I særligt vanskelige retssager kunne konsistoriet trækkes ind som en juridisk eller faglig ekspertgruppe. Det kunne fx være i trolddomssager, hvor man overvejede omfanget af Djævelens magt over mennesket. Med enevælden blev der øget brug for at uddanne embedsmænd til den voksende administration, og her kom universitetet også til at spille en vigtig rolle.

I løbet af 1700-tallet opstod der diskussioner om, hvor stor vægt det religiøse skulle have i videnskaben, men det var først i løbet af 1800-tallet, at der skabtes den klare arbejdsdeling mellem fakulteter og fag, som man kender i dag. De humanistiske fag som bl.a. sprogvidenskab og historie udviklede sig til selvstændige discipliner, og ved 1900-tallets begyndelse blev de samfundsvidenskabelige fag etableret.

Navnlig naturvidenskaberne har haft stor fremgang de sidste hundrede år. 1800-tallets teknologiske fremskridt og de følgende samfundsmæssige forandringer bidrog til en øget

interesse for fysik, kemi og biologi. Med Darwins lære kom det efterhånden til en splittelse mellem en bibelsk begrundet forklaring på tilværelsen og en forklaring, der hvilede på naturens lovmæssigheder. Der opstod en ny udviklingshistorie udelukkende med fokus på naturen og dens egne love, helt uafhængig af både Gud og mennesker. Målet blev nu at opdage disse love. Den videre teknologi- og samfundsudvikling har også bidraget til, at naturvidenskaberne i dag anses for særligt vigtige ved universiteterne. Det er i vidt omfang blevet dem, der i et sekulariseret samfund definerer standarderne for, hvad der er god videnskab.

Reformationen 1517-2017 – Hovedtemaer” er blevet til på foranledning af Præsidiets for reformationsjubilæet i Danmark. Hovedformålet er at give et første overblik over reformationen og dens betydning for derved at vække interesse for emnet og tjene til videre inspiration for enkeltpersoner og organisationer.

Til hvert af de udvalgte illustrerede temaer findes – en kort tekst om reformationens spor i dag – en introduktion til Luthers tanker og de reformatoriske idéer – et rids af reformationens historie og videre betydning for det danske samfund. For flere temaer er derudover udvalgt et billede, der viser reformationens spor i den visuelle kultur.

Teksterne er skrevet af en forfattergruppe, sammensat af forskere fra forskellige fag og forskningsinstitutioner: Lektor, ph.d. Bo Kristian Holm, Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet, og prof. mso. Anna Vind, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, har skrevet teksterne om Luther og reformationens ideer.

Lektor, dr. phil. Charlotte Appel, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, og prof., fil.dr. Hanne Sanders, Historiska Institutionen, Lunds Universitet, har skrevet om reformationens historie og det danske samfund.

Museumsinspektør, seniorforsker Hanne Kolind Poulsen, Statens Museum for Kunst, har skrevet teksterne om reformationens billeder. Hun er også hovedforfatter til temaet ”Billeder og kunst”. Lektor, ph.d. Sven Rune Havsteen, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, er medforfatter til temaet ”Sang og musik”.

Nationalmuseet har taget sig af sprogbearbejdning, billedsøgning og opsætning.

Charlotte Appel og Bo Kristian Holm har stået for redaktionen.